

Dr. Száva Tibor Sándor (Bécs)

A 110 éve született Zakariás Antal szerepe 1848/49-ben

Az első székely ágyúk megszületésében komoly érdemet szerzett a 110 évvel ezelőtt született bodvaji vashámort bányász, a balánbányai rézbánya tulajdonosa **Zakariás Antal**, aki nem üzleti számításból ajánlotta fel felszerelését és nyersanyagkészletét a forradalom számára és segítette az ágyúöntést, valamint a lőporgyártást 1848/49-ben.

Gyergyóban született 1804-ben, Zakariás Miklós és Szarukán Mária első gyermekeként. Kereskedőnek tanult, de hamarosan ipari menedzserre vált (úgy is hívták a háta mögött, hogy „*Werkes*”), miután 1838-ban az ő tulajdonába került a balánbányai rézbánya, amelyet nagybátyjától Zakariás Istvántól és társától Simon Tódortól vásárolt meg. Hamar beilleszkedett Balánbánya bányászközösségébe, ahol irányítása alatt gyors fejlődésnek indult a kitermelés az 1840-es évektől kezdődőleg. Jókai Mór a „*Fekete gyémántok*” c. regényének megírásához Balánbánya történetéből meríti adatai egy részét és Berend Iván alakjában tulajdonképpen Zakariás Antalt személyesíti meg, aki ott lakott a munkások között, ugyanúgy, mint Berend Iván. Zakariás fiatalokat küldött (a regényhez hasonlóan) saját költségén bányász és bányamérnök iskolába. Így végzi el a selmecebányai főiskolát Wenczel Károly, a bánya későbbi igazgatója (1871–1894), Hoffman Rafael, a zsilvölgyi széntelepek feltárója és testvére Géza, a borszéki kőszénbánya feltárója és első igazgatója. A Zakariás család 1834-től a kincstártól bérelte a bodvaji (Magyarhermány) vashámort is, ahol Bodor Ferenc az első három rézágyút öntötte

1848 őszén. Zakariásé lett a bodvaji bányamező alszíni tulajdona, amelyet a

gyulafehérvári bányabíróságnál így jegyeztek be: „Grubenleken auf Eisenstein S. Antoni mit 3 groten Felder-jeder zu 3528 klaufter S. Szentgyörgy bezirk in M. Hermány Ortstgebirt”. Az általa kiképzett szakemberekkel geológiai kutatásokat végeztet az egész Székely-földön, Borszéktől Brassóig. Megindítja a bodvaji vashámort, a máréfalvi kőszén-kitermelést, telepeket fedeznek fel Tölgyesen, Hollósarkán társtulajdonosa a szentkeresztbányai vasgyárnak. Egész tevékenységével olyan ipart teremtett, amellyel 16 000 forint bruttó évi jövedelmet tudott biztosítani a bányakitermelés után.

Kiterjedt üzlethálózata folytán belekeverült az 1848-as események sodrába. Bodor Ferenc volt akkor Zakariás Antal üzemvezetője Balánbányán és az ő javaslatára az ágyúöntés megindításának helyéül Bodvajt választották, ahol biztosítva látták a megfelelő szakmai tudást, felszerelést és nyersanyagkészletet, amelyet maga a tulajdonos Zakariás Antal ajánlott fel Gábor Áronnak. Hogy nem üzleti számítás rejtőzött Zakariás Antal segítségével, kiténik abból a szállóigéből is, hogy a székely ágyúöntő kiadásokra „egy forintot kért” s indult ágyút önteni. Az osztrák hadsereg kevéssel ezután elfoglalja Erdély dékét és lerombolta a bodvaji vashámort, így tevődött át az ágyúöntés Kézdivásárhelyre.

Gábor Áron eredetileg az erdőfülei vashámortban akarta megvalósítani tervét (amely akkor Rauber Ferdinánd földbirtokos tulajdonában volt), de ezt nem találta megfelelőnek, és ekkor fordult a már régebről ismert Zakariás Antal segítségé felé, aki szívesen vállalta az anyagi áldozatokkal járó

nemes ügy felkarolását. Hogy követni tudjuk az eseményeket, szükséges még bemutatni egy olyan személyt, akinek ugyancsak jelentős szerepe volt az első ágyúk kivitelésében. Ez a személy nem volt más, mint Bodor Ferenc, akinek tevékenysége sok elmentmondásra adott okot, de a végső kiértékelésben buzgalmas munkája hasznosnak bizonyult. Bodor Ferenc (1804–1874) 1849 februárjában már a Csíkmaradaron létesített lőporgyár igazgatója lett, és ezáltal lehetősége nyílt arra, hogy Balánbányáról több tonna rezet szállítson, és nyersanyaggal lássa el a 48-as hadiipari műhelyeket. Szilárd történelmi tény, hogy 1848 őszén az ágyúöntés értelmi szervezője Gábor Áron volt, de ehhez az anyagi és technikai tudás hozzájárulása Zakariás Antalt és Bodor Ferencet illeti.

A Gál Sándor és Zakariás Antal közötti tárgyalások eredményeképpen 1849. január 26-án 89 mázsa rez érkezett Balánbányáról Kézdivásárhelyre. Ezt erősíti meg az elismervény is, amelyet Gábor Áron írt 1849. június 7-én Zakariás Antalnak:

„-500 az az Ötszázforint vörös rézről amely anyagot a Csík Sz.: Domokosi Rézgyárból Salétrom természetű üstök kikészítésekre az ottani gyár tulajdonosa Tisztelt Zachariás Antal Úrtól mint Álladalmi részletet, hogy hiánytalan ki vettem légyen elismerem”.

Zakariás Antal tragédiájának oka jól ismert. Az 1850-es években megindult a nagytóke beáramlása, amely Erdély bányáiparát a kezébe kaparintja. Élén a Rotschild bankház osztrák-francia érdekcsoportja, amely átveszi az államtól az erdélyi vasutak és bányák egy részét. Fiókvállalata az osztrák Creditanstalt létrehozta Erdély második nagykitermelő tőkés csoportosulását, amely minden jövedelmező bányát kezébe akar ragadni, így a balánbányai bányát is. Miután

Zakariást nem tudják rávenni, hogy eladja a bányát, tárnát nyitnak az eddig már kitermelés alatt álló bánya mellé és a munkásokat elcsalogatják magasabb munkabérekkel. A megtámadott tulajdonos ezek ellen az Udvarhelyi Bánya-Kommisszáriátusnál tiltakozott, de teljesen eredménytelenül. Ilyen módszerekkel lehetetlenítették el az akkor még jól menő bánya működését.

Zakariás Antal megunta az állandó zaklatást és 1858-ban eladta a rézbányát egy bécsi székhelyű részvénytársaságnak 270 ezer forintért, amelyből csak 200 ezer forintot kapott kézbe, sajnos a hátralevő összeget sohasem tudták behajtani az örökösei. Zakariás Antal ettől kezdve családjával végleg Székelykeresztúrra költözött. A bánya még ezután tíz évig viszonylag jól működött, de aztán csődbe került ismét, mígnem 1871-ben végérvényesen árverezésre nem került. A bányát különböző cégek működtették tovább, de egyre kevesebb haszonnal egészen 1894-ig. Az ő tulajdona volt az 1855-ben gróf Mikes Miklóstól megvásárolt fiátfalvi kastély is (másképp Ugron-kastély).

Privát életéről annyit lehet elmondani, hogy 1839-ben nősült Gyergyóban, neje a gazdag Lázár Anna (1815–?) (Antalé) és tudunk az itt született gyermekeiről:

– Miklós (1841–1923) (sepsiszentgyörgyi kereskedő, ő 1872 körül nősült és Gyergyóban halt meg. A gyermekei közül István dr. (1875–?) és Márton dr. (1879–?) a nevüket Telegdy-re változtatták és Marosvásárhelyen voltak ügyvédek),

– Margit (1843–?), – János (1845–?), – Anna (1847–?), – Mária (1850–?).

Zakariás Antal 1869 végén agyvérzést kapott és lebénuult. Felesége gondos ápolása ellenére sem jött helyre ebből a komoly betegségből és 1871-ben váratlanul elhunyt a székelykeresztúri kúriájukon.